

Вовкотруб Юлія Юрївна,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
ННІ № 1 Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник: доцент кафедри
кримінального права Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних наук
Симоненко Н. О.

ВПЛИВ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ НА КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Емоції людини є невід’ємним елементом будь-якої її психічної діяльності. В сукупності з іншими складовими психічного стану вони впливають на формування поведінки. Зважаючи на всю складність людської поведінки, в кримінальному праві з’ясування місця емоцій при формуванні кримінального обвинувачення має особливе значення.

Вчені, від Платона і Цицерона до Д. Юма і Н. Таганцева, завжди приділяли достатню увагу людським емоціям та їх впливу. В широкому розумінні, емоції – це реакції людини на вплив внутрішніх та зовнішніх подразників, які мають яскраво виражене суб’єктивне забарвлення і охоплюють усі види чуттєвості і переживань. Н. Таганцев зокрема виділив три ступеня вираження емоцій: емоції спокійного стану, афекти осудності і афекти неосудності. Спокійний стан відносять до поняття осудності, основними ознаками якої є інтелектуальна і вольова. Афекти осудності (напр. фрустрація) є негативними емоційними станами, в яких прийнято звертати увагу на причини його виникнення. Це можуть бути відповідні дії потерпілого, непереборна сила. До афекту неосудності належить найтяжча форма негативних емоційних станів – паталогічний афект. Цей стан визначено як тимчасовий розлад психічної діяльності, який відповідно до ч. 2 ст. 19 КК України є медичним критерієм неосудності. Неосудність виключає визнання особи суб’єктом кримінального правопорушення, а тому й діяння не може бути визнане протиправним за відсутності складу кримінального правопорушення.

Емоції формують емоційні стани, різні за своєю тривалістю та проявах, складовими яких є настрій, афект, стрес, стан фрустрації, пристрасті. В кримінальному праві емоційний стан – це особливий юридично значущий психологічний стан особи, який, впливаючи на її волю та свідомість, взаємодіє з ознаками складу кримінального правопорушення і в такий спосіб визначає особливості кримінально-правової оцінки діяння, передбаченого відповідною статтею КК України, впливає на вирішення питань, пов’язаних з індивідуалізацією покарання.

А.А. Піонтковський, наголошував, що емоційна сторона кримінального правопорушення дозволяє більш глибоко зрозуміти мотиви вчиненого діяння, спрямованість умислу або причини недбалості і, таким чином, більш глибоко з'ясувати характер вини особи в цьому кримінальному правопорушенні.

Емоції є обов'язковими складовими психологічного змісту вини, тому повинні бути встановлені у всіх випадках вчинення кримінальних правопорушень. Їх ігнорування веде до помилкового встановлення ступеня вини, а значить, не дозволяє індивідуалізувати відповідальність та покарання. Однак, не всі емоції мають кримінально-правове значення: в суб'єктивну сторону входять лише ті, які супроводжують процес підготовки та вчинення кримінального правопорушення, що впливають на характер суспільної небезпечності цього діяння.

Емоційний стан відносять до суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, адже емоції можуть сказати про мотиви та мету його вчинення, і має враховуватися судом при призначенні покарання, звільненні від кримінальної відповідальності та покарання, тобто виступає в ролі опосередкованої ознаки суб'єктивної сторони. Але закон звертає увагу не на всі емоційні стани особи, а лише ті з них, що утворюють категорію під назвою «стан сильного душевного хвилювання». При цьому, КК України не містить вказівок на ті емоційні стани, що належать до цієї структури. Зокрема «стан сильного душевного хвилювання» використано в таких статтях як ч. 4 ст. 36, ч. 3 ст. 39, п. 7 ч. 1 ст. 66, ст. 116, ст. 123. Проблема визначення цього терміну в тому, що у психології він не застосовується, а його невизначеність в інших галузях науки впливає на неоднозначне розуміння цього терміну в кримінальному праві.

Хоча, якщо звернутися до постанови Пленуму Верховного Суду колишнього СРСР у справі К. від 29 вересня 1988 р., отримаємо наступне визначення: «Раптово виникле сильне душевне хвилювання являє собою винятково сильний, такий, що швидко виникає й бурхливо протікає, короточасний емоційний стан, який може бути охарактеризований як “вибух” емоцій у відповідь на насильство, тяжку образу. Такому стану притаманні дезорганізація інтелектуальної та вольової сфер винного у формі звуження свідомості, яке не виключає осудності, але, в той же час, ускладнює адекватне сприйняття дійсності та вибір кращого в ситуації, яка склалася, варіанта поведінки». Із цього випливає, що такий емоційний стан не дає можливості усвідомлювати суспільно небезпечний характер свого діяння, призводить до несприйняття особою його наслідків, тому не виключаючи осудності, цей стан істотно впливає на зміст вини. Поряд із цим, відповідно до

статей 116, 123 КК, законодавець не виключає наявність умислу особи, яка перебуває в такому стані.

Стан сильного душевного хвилювання характеризується раптовістю виникнення, тобто відсутністю або незначністю проміжку часу між неправомірними діями потерпілого та спровокованим ним кримінальним правопорушенням. Тобто цей стан є несподіванкою як для правопорушника, так і для потерпілого, свідків та інших осіб. Так, спричинити цей стан може будь-яка подія, важлива для особи, що буде супроводжуватися надзвичайно сильним емоційним сплеском, що затьмарює свідомість. Зокрема у п. 23 постанови Пленуму ВСУ «Про судову практику в правах про злочини проти життя та здоров'я особи» від 7 лютого 2003 року зазначено, що суб'єктивна сторона вбивства або заподіяння тяжкого тілесного ушкодження, відповідальність за які передбачено ст. 116 і 123 КК України, характеризується не лише умислом, а й таким емоційним станом винуватого, який значною мірою знижував його здатність усвідомлювати свої дії або керувати ними.

До характеристик стану сильного душевного хвилювання належать: сильне нервово збудження, надзвичайне хвилювання; короткочасність такого стану; незначний розрив між діями, що спричинило цей стан, самим виникненням стану та вчиненням кримінального правопорушення в цьому стані; наявність мотиву помсти тому, хто цей стан спричинив; обмежена здатність контролювати свою поведінку, не виключаючи здатності усвідомлювати її та керувати нею; цей стан є ознакою суб'єктивної сторони складу окремих кримінальних правопорушень і має кримінально-правове значення (ураховується під час кваліфікації кримінального правопорушення, призначення покарання та застосування інших заходів кримінально-правового впливу). Але, кримінально-правове значення матимуть лише ті дії, які спричинені протиправною чи аморальною поведінкою потерпілої особи.

Для встановлення такого стану, що матиме кримінально-правове значення, необхідно врахувати: чи була особа на момент здійснення кримінального правопорушення в особливому емоційному стані; чи його вчинено під його впливом, і якщо так, то в чому це виявилось; чи передувала цьому протиправна чи аморальна поведінка потерпілої особи; чи саме цими обставинами був зумовлений такий стан.

Отже, враховуючи викладене вище, можна дійти висновку, що сильне душевне хвилювання – це емоційно-психологічний стан особи, спричинений протиправною чи аморальною поведінкою потерпілої особи, за якого частково втрачається можливість усвідомлювати свої дії та/або керувати ними, що може впливати на кваліфікацію

кримінального правопорушення, призначення покарання та застосування інших заходів кримінально-правового впливу.

У процесі кваліфікації кримінальних правопорушень, учинених у стані сильного душевного хвилювання, часто виникає проблема встановлення порядку виникання такого стану: чи були його причиною об'єктивні обставини, чи було самостійне «накручування».

Адже в разі, коли суб'єкт налаштований на насильницьке вирішення проблеми, будь-які об'єктивні обставини не вплинуть на вид кримінального правопорушення, а тому агресія може бути реалізована в насильницьких кримінальних правопорушень і в будь-якій обстановці. В цьому прослідковується складність у встановленні факту наявності в особи сильного душевного хвилювання, що залежить від емоційно-психологічних характеристик особи правопорушника.

У ч. 4 ст. 36 КК України передбачено, що «особа не підлягає кримінальній відповідальності, якщо через сильне душевне хвилювання, викликане суспільно небезпечним посяганням, вона не могла оцінити відповідність заподіяної нею шкоди небезпечності посягання чи обстановці захисту». У цьому випадку для правильної кваліфікації діяння потрібно визначити суб'єктивне сприйняття ситуації особою. Неправильне сприйняття посягання може відбуватися саме під впливом емоцій.

У ч. 3 ст. 39 КК України зазначено, що «особа не підлягає кримінальній відповідальності за перевищення меж крайньої необхідності, якщо внаслідок сильного душевного хвилювання, спричиненого небезпекою, що загрожувала, вона не могла оцінити відповідність заподіяної шкоди цій небезпеці». Знаходження особи в такому стані є умовою, яка підтверджує відсутність факту перевищення меж необхідної оборони та крайньої необхідності, виключаючи кримінальну протиправність діяння.

У висновку варто згадати, що емоції та емоційні стани є актуальними питаннями науки кримінального права і практики. І хоч емоційні стани впливають на кваліфікацію кримінального правопорушення, виступають як обставина, що пом'якшує покарання, або взагалі виключає відповідальність, встановлення факту їх місця в конкретному кримінальному правопорушенні є складним, з огляду на суб'єктивні ознаки кожної людини. Враховуючи зміст емоційних станів, що становлять сильне душевне хвилювання, варто перш за все враховувати, що ціннісна система суб'єкта суперечить будь-якій протиправній чи аморальній поведінці потерпілої особи. Отже, для підтвердження факту наявності у правопорушника під час вчинення кримінального правопорушення обставин, що пом'якшують покарання,

необхідно враховувати механізм його утворення. Але визначити на перспективу можливість і обов'язок правопорушника вирішити довготривалу конфліктну психотравмувальну ситуацію правомірним способом не є можливим.

Список використаних джерел

1. Кримінальний Кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Київ : Паливода А.В., 2021. 333 с.
2. Шеховцова Л. І. Емоційний стан особи, яка вчинила злочин, за кримінальним законодавством України : дис. канд. юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя, 2007. 250 с.
3. Філатова Н. Кримінально-правове значення емоцій та емоційних станів. *Юридичний вісник України*. 2008. № 33. URL: <https://www.zakon№-i-№formativ.i№fo/i№dex.php/compo№e№t/lica/?href=0&view=text&base=1&iд=427722&me№u=563780>.
4. Навроцький В. Українське кримінальне право. Загальна частина : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 712 с.
5. Скрипченко О., Долинська Л., Огороднійчук. Загальна психологія : підручник Київ : Либідь, 2005. 464 с.

Ворона Юлія Сергіївна,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
ННІ права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри
криміналістики та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент ***Павлова Н. В.***

МОЖЛИВІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У разі запровадження військового стану на окремо взятій території країни, завдання по забезпеченню режиму на даній території лягають на виконавчі органи державної влади цього суб'єкта. При цьому органи суб'єктів виконують перелічені вище повноваження, але лише у межах своєї території. Додатково органи суб'єктів повинні сприяти органам виконавчої влади та органам військового управління у застосуванні заходів, передбачених для забезпечення режиму воєнного стану, а також видавати в межах своєї компетенції правові акти,